

УДК: 65(003.2):631.152

Буряк А.В., к.е.н., доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Дем'яненко І.В., к.е.н., доцент

Національний університет харчових технологій

УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ: СЕГМЕНТ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У публікації розглянуто методологічні аспекти використання грошового потоку в ролі індикатора фінансової спроможності і критерію оцінки ефективності аграрного бізнесу та фінансового його стану. Здійснено огляд інформаційної змістовності діючої фінансової звітності аграрних підприємств як бази формування сегменту фінансової політики управління грошовими потоками в цілях прийняття конструктивних рішень.

Ключові слова: грошові потоки, фінансовий менеджмент, управління, фінанси, фінансова політика, вхідні і вихідні грошові потоки.

Buriak A., Demianenko I.

CASH FLOW MANAGEMENT: A SEGMENT OF THE FINANCIAL POLICY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

The publication discusses the methodological aspects of using cash flow as an indicator of financial capacity and a criterion for assessing the efficiency of the agricultural business and its financial state. The information content of the current financial statements of agricultural enterprises as a basis for the formation of a segment of the financial policy of cash flow management with the purpose of making constructive decisions was reviewed.

Key words: cash flows, financial management, management, finance, financial policy, input and output cash flows.

Буряк А.В., Демьяненко И.В.

УПРАВЛЕНИЕ ДЕНЕЖНЫМИ ПОТОКАМИ: СЕГМЕНТ ФИНАНСОВОЙ ПОЛИТИКИ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В публикации рассмотрены методологические аспекты использования денежного потока в роли индикатора финансовой возможности и критерия оценки эффективности аграрного бизнеса и финансового его состояния. Осуществлен обзор информационного содержания действующей финансовой отчетности аграрных предприятий как базы формирования сегмента финансовой политики управления денежными потоками в целях принятия конструктивных решений.

Ключевые слова: денежные потоки, финансовый менеджмент, управление, финансы, финансовая политика, входные и выходные денежные потоки.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах ринку грошові кошти виступають уособленням економічної могутності, засобом макроекономічного регулювання соціально-економічного розвитку суспільства, важелем монетарної політики держави. Разом з тим – це обмежений фінансовий ресурс, особливо для аграрних підприємств, збільшення чи зменшення якого не може здійснюватись довільно. Тому для конкретного аграрного підприємства його грошові кошти визначають розмір продуктивного потенціалу, що зумовлює необхідність посилення раціональності їх використання, управління грошовими потоками, прискорення оборотності – це становить невід'ємну складову при формуванні фінансової політики.

Цьому також спонукає застосування адекватних ринку важелів впливу на перебіг процесів фінансово-господарської діяльності аграрного підприємства, зокрема –

управління його грошовими потоками, де належний рівень організації цих потоків зумовлюється потребами визначення оптимального обсягу і структури фінансових активів та джерел їх поповнення (пасивів) з метою ефективного руху і трансформації фінансових ресурсів у забезпеченні відтворювального процесу і генерації необхідної поточної платоспроможності товаровиробника та приросту маси авансованого капіталу.

Аналіз останніх досліджень у яких започатковано вирішення проблеми. Питання управління грошовими потоками в сучасних умовах господарювання набули високої актуальності і привертають все більшу увагу науковців. Про це свідчить поява вітчизняних та перекладних видань визнаних дослідників фахівців фінансового менеджменту, таких як: Є. Брігхем, Дж.К. Ван-Хорн, А. Гропеллі, Є. Нікбахт, Т. Райс, І. Балабанов, І. Бланк, В. Бочаров, В. Ковальов, Є. Стоянова, І. Колесова та багато інших. Проте, не принижуючи досягнуті результати видатних науковців, питання щодо виокремлення сегмента управління – грошові потоки у фінансовій політиці суб'єктів господарювання, заслуговує на свою увагу і потребує окремого дослідження. Особливо це стосується аграрного сектору економіки, в якому відчувається постійна потреба у забезпеченні грошовими коштами виробничі процеси розподілені сезонним лагом.

Ціль статті полягає у визначенні необхідності включення грошового потоку як сегмента управлінського впливу у фінансову політику аграрного підприємства, використовуючи категоріальну сутність, природу виникнення та інформаційне відображення руху грошей.

Виклад основного матеріалу дослідження з новими обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Більш як за двадцятилітній період аграрна галузь України пережила економічні підйоми і падіння. Це супроводжувалось як від'ємним сальдо грошових потоків аграрних підприємств, що посилювало дестабілізацію їх фінансового стану, так і фінансову стабілізацію, яка проявилась значним ростом суми поточних активів та сприяло підвищенню рівня платоспроможності товаровиробників. Разом з тим, це стало можливим завдяки ефективній діяльності аграрних підприємств у фінансовій сфері, де розмір додатного сальдо на сьогодні складає близько 400 млн. грн., що істотно підвищило їх інвестиційну привабливість.

Фінанси відіграють важливу роль в економіко-соціальному розвитку будь-якого підприємства, в тому числі і аграрного, і будується на системності їх управління при формуванні його фінансової політики. Основними формуючими чинниками фінансової політики аграрного підприємства є грошові відносини між суб'єктами господарювання, які загалом втілюються у його фінансові ресурси.

Формуванню фінансових ресурсів підприємства сприяють вхідні та вихідні грошові потоки, що можна кваліфікувати як основний елемент побудови фінансової політики з отримання економічних вигід від фінансово-господарської діяльності [1].

Загалом процес ефективного досягнення економічних цілей підприємства, ґрунтується на управлінні фінансовими ресурсами з отриманням рівноваги вхідних та вихідних грошових потоків. Основна ціль такої рівноваги, повинна бути доведена до ефективного розвитку підприємства, а саме забезпечити показник його ліквідності та платоспроможності. Відтак концептуальна основа рівноваги вхідних та вихідних грошових потоків аграрного підприємства, за їх характеристиками, повинна забезпечити його економічне зростання.

Питання вхідних і вихідних грошових потоків підприємства залежить від багатьох економічних факторів, які повинні бути керовані. Так основна маса вхідних і вихідних грошових потоків залежить від діяльності підприємства і виражена у його операційній, фінансовій та інвестиційній діяльності. Операційна діяльність – основна, вона пов'язана з його виробничою спеціалізацією (випуском і реалізацією продукції, послуг, робіт). Фінансова – діяльність, що спричинює зміни розміру та складу власного і позикового капіталу. Інвестиційна діяльність – придбання та реалізація тих необоротних активів, а

також фінансових інвестицій, які не являються складовими елементами грошових коштів [2].

Проте цей поділ на сфери діяльності підприємства досить умовний і повинен враховувати специфіку виробничої спеціалізації підприємства в досягненні ним основної мети – отримання прибутку. Внаслідок цього, формування фінансової політики підприємства в цілому залежить від управління грошовими потоками, що відображає динамічний процес функціонування операційної, фінансової та інвестиційної його діяльності і дозволяє поєднати контроль за фінансовою рівновагою підприємства із забезпеченням його економічного зростання.

Вхідні і вихідні грошові потоки, являються основними чинниками створення вартості підприємства і, як наслідок, відображають управління результатом діяльності з позиції сучасного вартісного підходу [3].

Механізм формування фінансів аграрних підприємств побудований системою обліково-аналітичної роботи, яка ґрунтується у визначенні фінансово-економічного значення грошових потоків, регламентованих НП(С)БО 1 та спеціальної фінансової звітності за формою 3 та 3-н. Основна мета даної звітності – надання користувачам фінансової звітності повної, неупередженої і достовірної інформації про зміни, що відбуваються у складі грошових потоків аграрного підприємства в залежності від його напрямку, де створюються вхідні і вихідні грошові потоки.

В даному разі об'єктом обліку «грошові кошти» виступає готівка, кошти на рахунках у банках і депозити до запитання. Еквівалентами грошових коштів виступають короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, що вільно конвертуються у певні суми коштів і характеризуються незначним ризиком зміни їх вартості за трьома сферами діяльності аграрного підприємства (операційна, фінансова, інвестиційна). Це зумовлює загальний підхід щодо отримання інформації про рух грошових коштів і має на меті надати користувачам фінансової звітності повної і достовірної інформації про зміни, що відбулися у складі грошових коштів підприємства та їх еквівалентах. При цьому існує два основних методи складання звіту про рух грошових коштів: прямий і непрямий. Прямий метод передбачає послідовне відображення всіх надходжень і вибуття грошових коштів, а також визначення приросту або зменшення грошових коштів за звітний період як різниці між ними. Непрямий – полягає у визначенні чистого руху грошових коштів шляхом послідовного коригування прибутку (збитку) звітної періоду на вплив грошових операцій, змін у складі запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості, доходів і витрат, пов'язаних із інвестиційною та фінансовою діяльністю [4].

В залежності від напрямку (відносно до підприємства) руху грошових коштів створюються вхідні і вихідні потоки. Вхідні грошові потоки виникають при реалізації вироблених товарів (обмін за гроші – продаж), а вихідні – при закупці необхідних господарству факторів виробництва (обмін за гроші – купівля). Тобто кожний грошовий потік є власне товарно-грошовим, де рух грошей і товарів зустрічні. Порівняння за масою вхідних і вихідних грошових потоків як руху коштів дозволяє фіксувати їх нерівність на певну дату:

$$\sum_{i=1}^n f_i^+(t) >, < \sum_{j=1}^n f_j^-(t), \quad (1)$$

де f^+ – вхідний;

f^- – вихідний грошовий потік;

t – час періоду;

i – надходження;

j – витрати коштів.

Нерівність між вхідними і вихідними грошовими потоками створює додатне або від'ємне сальдо для підприємства: розмір грошового прибутку чи збитку як результат

його фінансово-господарської діяльності. В цьому відношенні облік і фінансова звітність стосовно руху грошових коштів, уособлених у грошових потоках, виступає інструментом управління фінансово-господарською діяльністю підприємства і забезпечення його фінансової стабільності. Зрозуміло, що фінансова стійкість як основа стабільності можлива тільки за умови додатного сальдо грошових потоків.

Вхідні грошові потоки виникають при реалізації виробленої продукції, а вихідні – при закупівлі необхідних матеріальних ресурсів як факторів виробництва. При цьому грошовий потік вступає у якості товарно-грошового, де рух грошових коштів і товарів – зустрічні, що надають здійснити управлінську функцію у формуванні фінансової політики аграрного підприємства. Порівняння за масою вхідних і вихідних грошових потоків як руху коштів, дозволяє фіксувати їх нерівність на певну звітну дату, що надає можливість створювати додатне або від'ємне для аграрного підприємства сальдо: розмір грошового прибутку чи збитку як результату його фінансово-господарської діяльності. В цьому відношенні рух грошових потоків, виступає інструментом управління фінансово-господарської діяльності аграрного товаровиробника і забезпечення його фінансової стабільності.

На основі ефективної організації грошових потоків аграрне підприємство забезпечує розробку адаптивної системи прийняття фінансових рішень на основі проведення комплексу заходів імітаційних та оптимізаційних моделей, які послідовно реагують на зміни вихідних умов, які можуть впливати на темпи стратегічного розвитку і рівень фінансової стабільності. Концептуальною основою прийняття управлінських рішень у рамках цього завдання являється забезпечення ефективного попиту аграрного підприємства на кошти. Це не лише створює сприятливі умови безперервного здійснення фінансово-господарських операцій, а й виступає індикатором підприємницької спроможності, симптомом «фінансового зростання» самого аграрного підприємства із гарантією реалізації його інтересів.

Розглядаючи аспект вхідних і вихідних грошових потоків, необхідно зауважити, що грошові потоки на деякому проміжку часу не завжди відображають бажаний результат аграрного підприємства, виходячи з точки зору методологічних аспектів бухгалтерського обліку, але для управління фінансами – вони мають ключове значення. В даному випадку виникає ситуація, яка повинна забезпечити збалансованість та економічну ефективність діяльності товаровиробника на основі управління вхідними і вихідними грошовими потоками як фінансовою категорією. Внаслідок цього вхідні і вихідні грошові потоки аграрного підприємства, розглядаються за їх рівновагою, що забезпечує їх динамічне управління. Найбільш ефективний метод у досягненні такої рівноваги – це розщеплення грошових потоків. Адже, якщо взяти виручку, то вона складається з певних матеріальних та трудових витрат, і тому вхідні потоки грошових коштів повинні в першу чергу компенсувати такі витрати і одночасно виступати засобом для розширеного відтворення процесу господарювання.

Співставляючи процес надходження і виплат, надається можливість стратегічному плануванню в аграрному підприємстві, а також вивчення отриманого фінансового результату за видами діяльності із побудовою перспективного планування. Внаслідок цього його фінансова рівновага визначається як стан, за якого ефективний попит на грошові кошти дорівнює їхній пропозиції на кожний момент часу, при цьому, чим більший розрив між попитом і пропозицією, тим менш ефективною вважається фінансова політика аграрного підприємства.

Вищий критерій в управлінні фінансовими ресурсами відводять фінансовому менеджменту, як системі раціонального управління процесами фінансування, що відображають скеровану дію на рух фінансових ресурсів. Фінансовий менеджмент керується на інтересах підприємства, при якому фінансові цілі визначають всю політику і взаємодію працівників підприємства від правової законності і захищеності процесу

господарювання з фінансовими ресурсами до проведення аналізу фінансових результатів і фінансового стану [5].

Необхідно звернути увагу на те, що концепція грошових потоків як самостійного об'єкта фінансового менеджменту ще не отримала належного йому статусу не лише у вітчизняній, а й у зарубіжній науковій літературі. Це зумовлено тим, що офіційне відображення руху грошових потоків введено у практику зовсім недавно. І тому питання сутності грошових потоків в сучасних умовах набувають високої актуальності і привертають все більшу увагу як науковців, так і практиків.

Так світовий і вітчизняний досвід розвитку фінансового менеджменту, як сфери управління фінансами підприємства з формуванням його фінансової політики, переконливо свідчить про те, що фінансові відносини не обмежуються проблемами взаємозв'язку між суб'єктами господарювання, хоча і не виключає їх. Фінансовий менеджмент виступає як наука управління фінансами підприємства, спрямована на досягнення його стратегічних і тактичних цілей [6]. Сама фінансова діяльність підприємства носить свою стратегію і тактику, відому всім: максимізація прибутку, розширення капіталу. Саме це і являється визначальним вектором фінансового менеджменту, а капітал за сучасними уявленнями, - не лише грошові кошти як економічний ресурс, а загальна сукупність наявних коштів у грошовій і не грошовій формі – фінансових ресурсів.

Виходячи з цього, будова фінансового менеджменту в аграрних підприємствах не повинна обмежуватись функцією управління грошовими потоками, як елементом фінансових ресурсів, йому присутня також функція планування грошових потоків, яку можна віднести до одного із інструменту механізму управління фінансовими ресурсами як невід'ємного сегменту фінансової політики аграрного товаровиробника.

Здійснюючи процес планування грошових потоків, керівництво аграрного підприємства повинне переслідувати основну мету – це раціональний взаємозв'язок та синхронізація грошових потоків у забезпеченні своєї фінансової рівноваги [7]. Досягнення визначеної мети здійснюється на основі вирішення таких основних задач при плануванні грошових потоків, як:

1. Забезпечення необхідними грошовими ресурсами операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.
2. Збалансованість вхідних і вихідних грошових потоків.
3. Цілеспрямоване та раціональне використання грошових потоків.
4. Створення дієвої функції контрольних заходів за процесом вхідних і вихідних грошових потоків.

Таким чином, процес планування грошових потоків аграрного підприємства ґрунтується на використанні загальнонаукових методів і прийомів (балансовий, порівняльний методи, економіко-статистичні, економіко-математичні розрахунки), за допомогою яких досягається необхідний результат над об'єктами планування: доходами, витратами, обсягом капіталовкладень, взаємовідносинами між суб'єктами господарювання та державою. Планування грошових потоків надає можливість вирішити основну задачу аграрного підприємства і підвищити точність його прогнозів на основі застосування системи принципів планування.

На наш погляд, до системи принципів планування слід віднести принцип мінімізації грошових коштів в обігу аграрного підприємства з метою забезпечення його ліквідності, а також впровадити принцип пропорційності розподілу грошових потоків між основними складовими частинами основного і оборотного капіталу та принцип збалансованості як аналітичний орієнтир щодо грошових надходжень і витрат з метою створення резерву коштів.

Процес планування сприяє прийняттю управлінських рішень щодо руху грошових потоків, на основі якого розробляється політика формування фінансових ресурсів

аграрного підприємства, яка може втілюватись в оперативному плануванні (місяць), поточному плануванні (до одного року), довгостроковому плануванні (більше одного року).

Висновки. Актуальність ефективного управління грошовими потоками, як складовою частиною фінансових ресурсів, полягає у ефективному веденні господарської діяльності аграрного підприємства, забезпечуючи його фінансову рівновагу, прискорює оборот капіталу, підвищує ритмічність фінансово-господарського процесу та знижує ризик неплатоспроможності, що виступає як основний управлінський сегмент фінансової політики аграрного підприємства.

Грошові потоки в управлінні фінансовою діяльністю аграрного підприємства слід розглядати як рух капіталу, який носить відтворювальний характер і пов'язаний із необхідністю забезпечення приросту. Тому збалансоване економічне зростання аграрного підприємства на основі управління грошовими потоками відіграє провідне значення у формуванні його фінансової політики, і служить основою для прийняття оперативних та ефективних управлінських рішень.

До основних напрямків удосконалення управління грошовими потоками в системі фінансової політики, необхідно віднести підвищення ролі облікового процесу щодо його аналітичності відображення грошових потоків, що надасть можливість оперативно впливати на будь-які відхилення від запланованих параметрів діяльності та посилити управлінський вплив на систему стратегічного планування, як невід'ємної фінансової політики аграрного підприємства.

Отже, на основі організації ефективного управління грошовими потоками аграрне підприємство має змогу забезпечити розробку адаптивної системи прийняття фінансових рішень заходами комплексу імітаційних та оптимізаційних моделей, розроблених фінансовою політикою господарства, що надасть послідовному реагуванню на зміни вихідних умов і може впливати на темпи стратегічного розвитку та рівень фінансової стабільності. Концептуальною основою прийняття управлінських рішень у рамках цього завдання, є забезпечення ефективного попиту аграрного підприємства на кошти. Це не лише створює сприятливі умови для безперервного здійснення фінансово-господарських операцій, а й виступає індикатором підприємницької спроможності, симптомом «фінансового зростання» аграрного товаровиробника, гарантією реалізації його інтересів.

Список бібліографічного опису:

1. Бланк И.А. (1999) *Основы финансового менеджмента : монография*. Киев. : Ника-Центр, Эльга, 212 с.
2. Бухгалтерський облік. Хрестоматія (2001) Київ.: Бухгалтерія., № 52/2, С. 34–35.
3. Давиденко Н.М. (2012) *Фінансовий менеджмент : [підручник]* Київ.: ТОВ «Задруга», 516 с.
4. Олійник О.О., Т.І. Олійник *Грошові потоки підприємства: інформаційна функція, об'єкт управління*. Дніпропетровськ.: Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії., № 1(15), С. 106–110.
5. Василик О.Д. (2000) *Теорія фінансів : монографія*. Київ.: Нікос, 245 с.
6. Бутинець Т.А. (2002) *Фінансовий менеджмент : навч. посіб.* Київ.: ЦУЛ, 195 с.
7. Буряк А.В., Дем'яненко І.В. (2015) *Фінансове планування в системі управління розвитком підприємства*. Київ.: Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України., №200(3), С. 155–160.

Reference:

1. Blank I.A. (1999) *Osnovy finansovogo menedzhmenta : monograph*. Kyiv. : Nika-Centr, Jel'ga, 212 p.
2. *Bukhhalters'kyj oblik. Khrestomatiiia. (2001)* Kyiv. :Bukhhalteriia. № 52/2, P. 34–35.
3. Davidenko N.M. (2012) *Financial management: textbook*. Kyiv.: Zadruga LLC, 516p.
4. Olijnyk O.O., T.I. Olijnyk (2006) *Hroshovi potoky pidpriemstva: informatsijna funktsiia, ob'iekt upravlinnia* Dnipropetrovsk: Visnyk Dnipropetrovsk'oi derzhavnoi finansovoi akademii., № 1(15), P. 106–110.
5. Vasylyk O.D. (2000) *Teoriia finansiv : monograph*. Kyiv. : Nikos, 245 p.
6. Butynets' T.A. (2002) *Finansovyy menedzhment : tutorial*. Kyiv. : Center for Educational Literature, 195 p.
7. Buriak A.V., Demianenko I.V. (2015) *Financial planning in the enterprise development management system* Kyiv. :Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. №200(3). P. 155-160

Рецензент д.е.н., професор Давиденко Н.М.